

BREEDBEKSTRANDLOPERS IN FRYSLÂN

Michiel Versluys, Dick Schut & Joop-Niek IJnsen

Het boek 'Schaarse vogels in Fryslân' schetst het voorkomen van 80 vogelsoorten, die zijn opgenomen in het Bijzondere SoortenProject (BSP) van SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het project verzamelt losse waarnemingen van die soorten. Het boek gaat over de periode 1989-98. Ná 1998 werden 'nieuwe' vogelsoorten aan het project toegevoegd, waaronder de Breedbekstrandloper. In dit artikel geven we voor het eerst een beeld van het Friese voorkomen van deze kleine steltlopersoort.

Inleiding

Voor dit artikel verzamelden we zoveel mogelijk waarnemingen van Breedbekstrandlopers. Tot 1 januari 2003 was het een 'beoordeelsoort' van de landelijke zeldzaamhedencommissie (CDNA); daarna geldt ze als BSP-soort. Als bronnen gebruikten we de website lauwersmeer.com, de sites van SOVON en de Dutch Birding Association (DBA) en ingestuurde SOVON-maandformulieren. Waarnemingen die door de CDNA zijn aanvaard haalden we uit Van den Berg & Bosman (1999) en uit CDNA-jaarverslagen die in het tijdschrift Dutch Birding verschijnen. We vonden 15 CDNA-gevallen uit zes jaren en we voegden zes waarnemingen toe van lauwersmeer.com uit 2000-02, die waarschijnlijk niet aan de CDNA zijn voorgelegd, maar die ons betrouwbaar lijken. Het resultaat is een totaal van 83 waarnemingen van 'Friese' Breedbekstrandlopers (peildatum 1 december 2007). Eén derde deel van deze waarnemingen betreft dieren die meerdere dagen op de waarneemplek pleisterden. Deze zogenaemde 'tot-en-met-records' bewerkten we op dezelfde manier als in Versluys et al. (2002).

Verspreiding van de Breedbekstrandloper

Breedbekstrandlopers *Limicola falcinellus* broeden in natte venen in Scandinavië en verder oostwaarts. De Europese broedpopulatie omvat tegenwoordig slechts 9000 paren. In Finland is een afname vastgesteld in recente decennia; in Noorwegen is de situatie stabiel, in Zweden is de trend onbekend. Om die reden heeft de soort een ongunstige beschermingsstatus (BirdLife International 2004, Koskimies 1994). De Scandinavische broedvogels trekken in de nazomer naar over-

Onvolwassen Breedbekstrandloper, Ezumakeeg - Lauwersmeer.

foto: Jan Bosch

winteringsgebieden langs de kusten van het Arabisch Schiereiland en van zuidelijk en oostelijk Afrika (Svensson & Tomkovich 1997, Wetlands International 2006). Op hun trekroute pleisteren ze veelal in kleine aantallen bij elkaar; alleen uit het Sivash-gebied in Oekraïne zijn aantallen van enkele duizenden bekend. Dit gebied wordt als cruciaal beschouwd voor de soort.

Ook tijdens hun voorjaarstrek pauzeren Breedbekstrandlopers in de Sivash en vliegen ze zo mogelijk non-stop naar de Scandinavische broedgebieden. Nederland ligt aan de rand van deze trekbaan, waardoor de aantallen bij ons klein zijn. De soort wordt in ons land vooral gezien in de maanden mei en augustus-september (Van den Berg & Bosman 1999, website SOVON).

Voorkomen in Fryslân in 1989-2007

In het eerste decennium van het hier besproken tijdvak is er slechts één waarneming uit 1991 en één uit 1993. Sinds 1999 zijn er meldingen uit elk jaar, met sterke schommelingen: uit 2003 komen slechts twee waarnemingen, maar de jaren 2004 en 2007 leveren er 17 en liefst 24. Daarbij is soms lastig te bepalen welke waarnemingen betrekking hebben op (dezelfde) individuen die enige tijd op een plek pleisteren, of dat het 'nieuwe' individuen betreft.

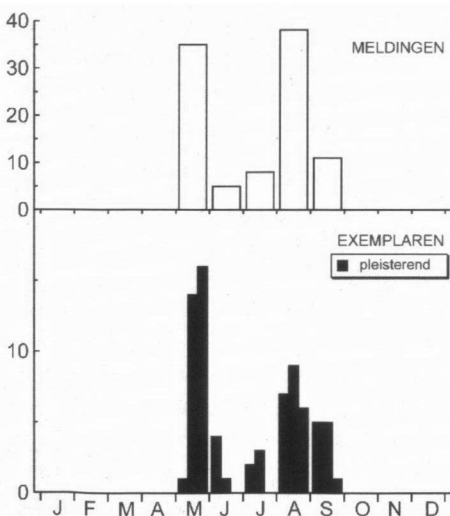
Meestal wordt één individu gemeld; zes waarnemingen hebben betrekking op twee individuen en drie keer gaat het om drie individuen bij elkaar. Dergelijke waarnemingen zijn in het jaar 2004 voor het eerst gedaan.

Tabel 1. Leeftijdsverdeling van Breedbekstrandlopers in Fryslân in de nazomers van 2000-07. Per maandecade is het aantal individuen vermeld, waarvan de leeftijd bekend is.

	juli			aug			sept		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III
volwassen	1	3	5	4	5	-	-	-	-
onvolwassen	-	-	-	2	14	9	3	3	1

Uit figuur 1 blijkt dat Breedbekstrandlopers in het voorjaar doortrekken in een tamelijk korte periode. Het vroegste individu is opgemerkt op 5 mei, waarna een duidelijke piek volgt in de beide laatste decaden van de mei-maand. Er is een uitloopje in juni; het laatste individu is opgemerkt op de 16^e van die maand.

In juli verschijnt de soort weer in onze provincie, als opmaat voor een nogal lange aanwezigheid. De vroegste waarneming is op de 4^e, maar in de meeste jaren blijven juli-waarnemingen tamelijk zeldzaam. Augustus is de beste maand van het jaar. In die maand vallen de meeste meldingen en zijn de meeste individuen gezien. Juist dán lijken individuen herhaaldelijk enige tijd te verblijven op de waarneemplek. De ontdekking van zo'n pleisterende Breedbekstrandloper leidt soms tot het vinden van een tweede of derde exemplaar op dezelfde plek. In september zakt het voorkomen vlot in, tot de laatste waarneming op de 22^e van die maand.

Figuur 1. Jaarpatroon (boven) en verspreiding (rechts) van de Breedbekstrandloper in Fryslân in 1989-2007. Van de pleisterende exemplaren zijn de opgetelde maxima per decade per kwartblok (2,5 x 2,5 km) weergegeven. Op het kaartje staan enkele steden en dorpen aangeduid met een grijstint.

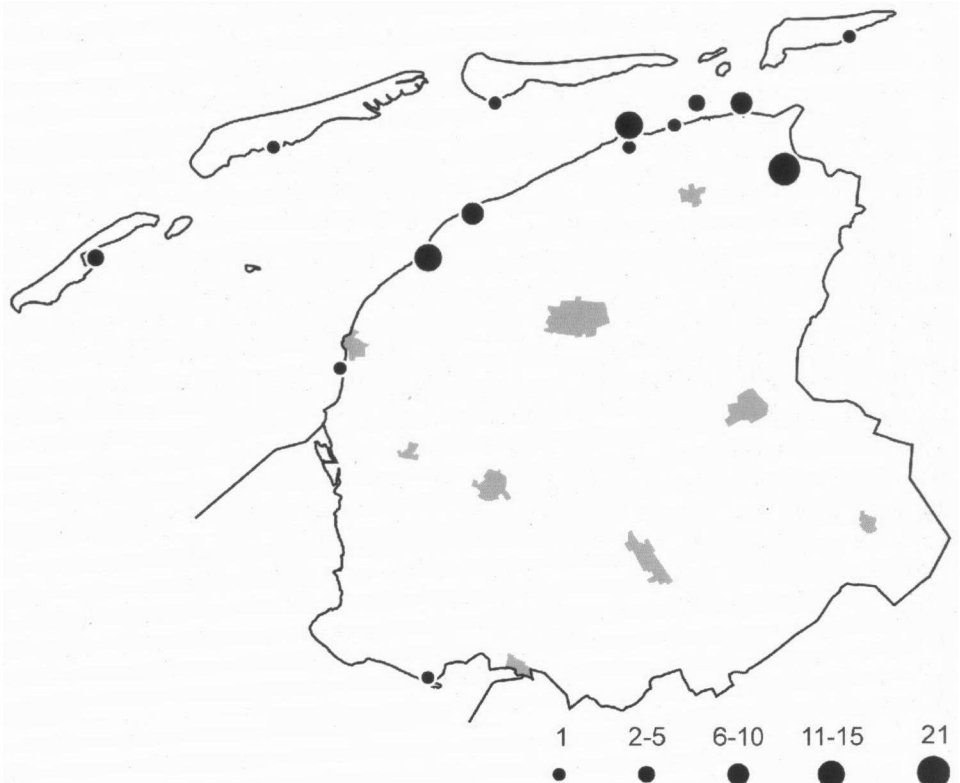
De meeste individuen zijn opgemerkt langs de noordkust van het vasteland. Bij Westhoek, Zwarte Haan, de pier van Holwerd, op de Peazemerlannen en in de Ezumakeeg is de soort herhaaldelijk gezien. De overige stippen staan bij het Hegewiersterfjild, het Schoor en het kweldertje bij Wierum. Van elk van de grotere Waddeneilanden is een enkele waarneming bekend. De soort kan dus gerust een wadvogel genoemd worden. Breedbekstrandlopers verblijven op het wad langs de randen van de kwelders, langs slenken en langs plasjes óp de kwelders (o.a. Peazemerlannen). De aanwezigheid van Breedbekstrandlopers in de Ezumakeeg past in het ongekende scala aan steltlopersoorten dat daar voorkomt. Er is een enkele waarneming van een individu bij binnendijkse plasjes langs de waddendijk. Het gezelschap bestaat vaak uit Bonte strandlopers, Krombekstrandlopers en Bontbekplevier, zoals foto's en video's op de website lauwersmeer.com laten zien. De waarneming op

de Steile Bank in Gaasterland is de enige buiten de Waddenkust, in een zoete omgeving.

Van 24 voorjaarsgasten is de leeftijd bekend: alle waren volwassen. De leeftijden van individuen in de nazomer staan weergegeven in tabel 1. Individuen in volwassen kleeed zijn gezien tussen 4 juli en 20 augustus, en jongen zijn genoteerd tussen 7 augustus en 22 september. Dit wijst op grotendeels gescheiden doortrek van de beide leeftijdsgroepen, waarbij volwassen vogels voorafgaan aan de jonge Breedbekstrandlopers.

Discussie

Breedbekstrandlopers leken lange tijd heel zeldzaam in Fryslân, maar ze worden sinds 1999 elk jaar gemeld. Dit tegenwoordige jaarlijkse voorkomen lijkt vooral een waarnemerseffect. Eerst zijn er vooral meldingen van een beperkt aantal waarnemers, dat - met goede optische apparatuur en soortenkennis - op geschikte plekken zoekt naar bijzondere steltlopers. Op die inmiddels bekende plekken komen tegenwoordig ook andere waarnemers kijken, wat resulteert in méér meldingen van Breedbekstrandlopers (Bot 2006, 2008; Van der Vliet et al. 2003). Vermoed mag worden dat de

De Ezumakeeg in het Lauwersmeergebied, plek met een breed scala aan steltlopersoorten.

foto: Gert Buter

soort in eerdere jaren een onopgemerkte doortrekker was. Ons vermoeden vindt steun bij Waldenström & Lindström (2001). Zij vinden geen trend in het aantal herfstvangsten aan de Zweedse Oostzeekust (Ottenby) in 1950-2000, maar zien wél een positieve trend in het aantal veldwaarnemingen, die ze onder meer toeschrijven aan toegenomen kennis van de veldkenmerken. Meissner (2005) stelt jaarlijks wisselende aantallen Breedbekstrandlopers vast aan de Oostzeekust van Polen in de nazomers van 1993-2000. Uit het jaarlijkse - en ook sterk wisselende -, voorkomen in de Camargue (Zuid-Frankrijk, 1989-2000) blijkt wellicht dat méér individuen zuidwaarts trekken dan wordt verondersteld. De Franse zeldzaamhedencommissie accepteerde uit dat gebied twee tot zeven waarnemingen per jaar, uiteenlopend van twee tot liefst 28 exemplaren (website oiseaux-nature.com).

Het hier getoonde Friese jaarpatroon verschilt van het landelijke CDNA-beeld uit 1800-1996, waarin nazomerwaarnemingen heel schaars zijn (Van den Berg & Bosman 1999). Het Friese voorjaarspatroon (begindatum, piek) lijkt op dat in het Sivash-gebied, terwijl een later voor-

komen verwacht mag worden vanwege de noordelijke ligging van onze provincie (Verkuil *et al.* 2006^b). Vanwege het kleine aantal en het toevallige karakter van de Friese meldingen is een vergelijking echter riskant. Het Friese nazomerpatroon past in grote lijnen bij dat van Falsterbo en Ottenby in Zuid-Zweden (Karlsson 2004, Waldenström & Lindström 2001). Aan de Poolse Oostzeekust werd de vroegste nazomergast op 18 juli aangetroffen en de laatste veelal rond medio september. De laatst bekende datum is daar 28 september (Meissner 2005).

Fryslân en Groningen leveren tegenwoordig het leeuwendeel van de meldingen van Breedbekstrandlopers in Nederland (website SOVON; Bot 2006, 2008). Beide provincies liggen het dichtst bij de trekbaan van de soort en worden bezocht door dezelfde waarnemers. Fryslân heeft diverse geschikte plekken en Groningen heeft één toplokatie (Breebaartpolder). We schatten dat de soort in beide provincies ongeveer even 'talrijk' is (gemiddeld 5-10 exx. per jaar; website vogelsvangroningen.nl).

In het verspreidingsbeeld van figuur 1 zullen verschillen in waarneemintensiteit en -omstandigheden meespelen. Wellicht

komt de vastelandskust mede beter voor de dag dan de Waddeneilanden door de makkelijker bereikbaarheid voor waarnemers en de betere waarneemomstandigheden (o.a. zelden tegenlicht). De Ezumakeeg is de meest-bezochte steltloperplek in onze provincie, waar vermoedelijk bijna elke bijzondere soort wordt opgemerkt. Het vrijwel ontbreken van waarnemingen in zoete gebieden in Fryslân verrast enigszins. De eerder genoemde nazomerpleisterplaatsen in Zweden en Polen liggen weliswaar aan zee, maar die is daar vrijwel zoet (3 promille zout; Gustafson *et al.* 1996). Het is niet waarschijnlijk dat Breedbekstrandlopers in Fryslân in zoete gebieden over het hoofd worden gezien, want andere schaarse steltlopers - zoals Gestreepte strandlopers - worden er wél ontdekt (Versluys *et al.* 2005). Anderszijds zijn niet alle verblijfplaatsen aan de Friese Waddenkust echt zout. Bij Zwarte Haan wordt zoet water op het wad geloosd vanuit het binnenland en daar zal een brakke overgangssituatie aanwezig zijn. De Ezumakeeg zal - bijna 40 jaar na afsluiting van de Lauwerszee - nog niet volledig zijn ontzilt en de plasjes in het Hegewiersterfild zijn brak onder invloed

van kwel onder de zeedijk. Deze nuance-ring zal gelden voor méér plekken langs de kust. Ook de Breebaartpolder in Groningen heeft brak water. Bij onderzoek in de Sivash in het voorjaar bleken Breedbekstrandlopers - vergeleken met Bonte strandlopers en Krombekstrandlopers - bij voorkeur te foerageren in brakke gebiedsdelen. Aangenomen wordt dat ze daar een gevarieerder aanbod aan prooi-soorten vinden, dan in een zoute

omgeving. Waarschijnlijk slaan ze op die manier snel voldoende energie op, om naar de broedgebieden te kunnen vliegen (Verkuil *et al.* 2006^{A&B}). Als deze terrein-voorkeur ook geldt voor Fryslân in het voorjaar en de nazomer, dan levert gericht zoeken langs de Friese wadkant misschien nog meer verblijfplaatsen op van Breedbekstrandlopers?

De leeftijdsverdeling in de nazomer in Fryslân komt overeen met de bevindin-

gen van Waldenström & Lindström (2001) en van Meissner (2005), aan de Zweedse en de Poolse Oostzeekust.

Het eerste en enige Friese CDNA-geval voorafgaand aan de hier besproken periode, is een vangst op Vlieland in augustus 1973 (Van den Berg & Bosman 1999). Hieruit volgt dat onze waarneming op Ameland in mei 1991 de eerste is in de provincie.

Literatuur

- BERG A.B. VAN DEN & C.A.W. BOSMAN 1999. Zeldzame vogels van Nederland, met vermelding van alle soorten (Avifauna van Nederland 1). GMB Uitgeverij, Haarlem en KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. Cambridge, UK: BirdLife International (BirdLife Conservation series No. 12).
- BOT M. 2006. 2006 wederom een zeer goed breedbekkenjaar! Nieuwsbrief Top of Holland Birding Club 2(2): 29-31 (via www.lauwersmeer.com)
- BOT M. 2008. Het Breedbekjaaroverzicht 2007. Nieuwsbrief Top of Holland Birding Club 4(1): 16-18 (via www.lauwersmeer.com)
- GUSTAFSON L., I. AHLÉN, L. WASTENSON, S. HELMFRID, U. ARNBERG, M. ELG & M. SYRÉN (EDS.) 1996. Geography of Plants and Animals. National Atlas of Sweden. Almquist & Wiksell International, Stockholm.
- KARLSSON L. (ED.) 2004. Wings over Falsterbo. Anser, supplement 50. Lund.
- KOSKIMIES P. 1994. Broad-billed Sandpipers *Limicola falcinellus*. pp. 264-265 in G.M. Tucker & M.F. Heath (eds.). Birds in Europe, their conservation status. BirdLife International, Cambridge.
- MEISSNER W. 2005. Autumn migration of the Broad-billed Sandpiper *Limicola falcinellus* on the southern Baltic Coast. Ringing and Migration 22: 171-176.
- SVENSSON B. W. & P. TOMKOVICH 1997. Broad-billed Sandpiper. In: Hagemeyer E.J.M. & M.J. Blair (eds.). The EBBC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. T. & A.D. Poyser, London.
- VERKUIL Y., A. DEKINGA, A. KOOLHAAS, J. VAN DER WINDEN, T.M. VAN DER HAVE & I.I. CHERNICHKO 2006^A. Migrating Broad-billed Sandpipers achieve high fuelling rates by taking a multi-course meal. Wader Study Group Bulletin 110: 15-20.
- VERKUIL Y., T.M. VAN DER HAVE, J. VAN DER WINDEN, G. O. KEIJL, P. S. RUITERS, A. KOOLHAAS, A. DEKINGA & I.I. CHERNICHKO 2006^B. Fast fuelling but light flights in Broad-billed Sandpipers *Limicola falcinellus*: stopover ecology at a final take-off site in spring (Sivash, Ukraine). Ibis 148: 211-220.
- VERSLUYS M., D. SCHUT & J.N. IJNSEN 2002. Schaarse vogels in Fryslân. SOVON Vogelonderzoek Nederland, district 2 (Fryslân), Akkrum & Fryske Feriening foar Fjildbiology, Heerenveen.
- VERSLUYS M., D. SCHUT & J.N. IJNSEN 2005. Gestreepte strandlopers in Fryslân. Twirre 16(5): 231-233.
- VAN DER VLIET R.E., J. VAN DER LAAN & CDNA 2003. Rare birds in the Netherlands in 2002. Dutch Birding 25(6): 361-384.
- WALDENSTRÖM J. & Å. LINDSTRÖM 2001. Migration and morphometrics of the Broad-billed Sandpiper *Limicola falcinellus* at Ottenby, southern Sweden, 1950-2000. Ornis Fennica 78: 184-102.
- WETLANDS INTERNATIONAL 2006. Waterbirds Population Estimates - Fourth Edition. Wetlands International, Wageningen.

Dankwoord

De namen van onderstaande personen komen uit SOVON-bestanden en van de DBA-site. Zij gaven waarnemingen door van Breedbekstrandlopers, waarvoor wij ze hartelijk danken. Onze dank geldt ook voor de melders van waarnemingen, waarvan wij de namen niet kennen. Theo Bakker, Rob van Bemmelen, Dirk Blok, Dusan Brinkhuizen, Lazar Brinkhuizen, Martijn Bot, Sander Bot, Rommert Cazemier, Erik van Dijk, Paul Evers, Kasper Hendriks, Roelf Hovinga, Lucas Kaaij, Schelte Korf, Harm Niesen, Jelmer Poelstra, Sven Rijnbeek, Koert Scholten, Bas van Schooten, Dick Schut, Marcel Stienstra, Wilco Stroopendaal, Oane Tol, Laurens van der Vaart, Michiel Versluys, Aart Vink, Maarten van Vuurde, Frank Wildschut, Sieger Witvoet en Steven Wijtema.

Michiel Versluys, Korvetpad 11, 8862 ZH Harlingen, tel: 0517-417953

Dick Schut, contactpersoon BSP, Carlierstraat 34, 8919 BC Leeuwarden, tel: 058-2130221

Joop-Niek IJnsen, Eco Eckiusstraat 13, 9051 CB Stiens, tel: 058-2571653